

आज कांदे - पोहे का?

"मग काय? आज कांदे -पोहे का?"

माझी आई हा प्रश्न फोनवर कुलकर्णी काकूंना विचारत होती. लहान असताना कांदे-पोहे हा "कोड-वर्ड" आहे हे माहितीच नव्हते. असे वाटायचे की काय फरक पडतो आज कांदा-भजी आहे किंवा कांदा-पोहे! पण आज कांदे-पोह्यांचा अर्थ पार बदलून गेला होता.

"दिवसाच्या कुठल्याही वेळी अचानक प्रगट झालेल्या पाहुण्यांपासून ते निवांत सकाळी 'सकाळ' वाचताना चहा बरोबर दिला जाणारा चविष्ट खाद्यपदार्थ ज्याचा उपयोग कोणाबरोबरही गप्पा जमविण्यासाठी केला जातो" अशी लहानपणी कांदे-पोह्यांची व्याख्या माहिती होती.

कालांतराने मला याची खरी व्याख्या समजली.

"एक सर्वात महत्वाचा खाद्यपदार्थ ज्याचा उपयोग मराठी घरांमध्ये लग्नासाठी भावी वर-वधू बघताना उत्प्रेरक म्हणून केला जातो आणि हा पदार्थ जरी आपल्या मुलीने बनविला नसला तरीही आई कौतुकाने आपल्या मुलीनेच बनविल्याचे सांगते."

मराठी मनुष्याने या पारिभाषिक उत्क्रांती केल्याचे खरं तर मला नवलच वाटले. त्यामुळे "आई, कांदे-पोहे कर ना !" किंवा "बसा मंडळी, मी पटकन चहा-पोहे करून आणते" याचा अर्थ "दोनाचे चार" करताना एवढा बदलतो हे कॉलेजात आल्यावर समजले. कुठल्याही मैत्रीणीचा कांदे-पोहे कार्यक्रम असल्यास तिला परीक्षेच्या निकालापेक्षा या कार्यक्रमाच्या निकालाचे सहाजिकच अधिक टेन्शन असायचे. तसे बरोबरच आहे कारण हा निकाल आयुष्यातील दिशाच पार बदलू शकतो.

तर आता कुलकर्णी काकूंनी काय उत्तर दिले याचे मला पण कुतूहल वाटू लागले होते.

कॉलेजाच्या कालावधीत जशी नवनीतची "21अपेक्षित" प्रश्नावली असायची, कदाचित पाठ्यपुस्तकापेक्षाही अधिक महत्वाची, तशीच कांदे-पोहे कार्यक्रमाची देखील "21अपेक्षित" प्रश्नावली महत्वाची असते. आणि कांदे-पोहे कार्यक्रमाचा पॅटर्न सुद्धा बरेच वर्ष थोड्या-फार फरकानेच बदलतो. प्रोस्पेक्टिव्ह मुलगे भारतात असले तर आरामात वेळ देऊन हा कार्यक्रम होतो. तर परदेशातून सुट्टी काढून आलेल्या मुलांची मात्र कसोटीच असते. पाच-सहा दिवसात एका पाठोपाठ एक पंधरा-वीस मुलींचे कांदे-पोहे पचविण्याचे मोठे धाडस करावे लागते. कांदे-पोहे छान झाले आणि गप्पा रंगल्या म्हणजे मुला-मुलीची पसंती दर्शविते. आणि जर कांदे-पोहे तिखट, खारट किंवा बेचव असले तर?

माझ्या मनात सारखा हा प्रश्न पडला होता की कुलकर्णी काकूंच्या सीमाचे यावेळचे कांदे-पोहे कसे झाले असतील? माझी आई आता माझ्या देखील लग्नाच्या मागे लागली होती. म्हणून मी सीमाचा गायडन्स घ्यायचा

ठरविला. माझ्या माहितीनुसार सीमाचे चार-पाच कांदे-पोहे प्रोग्रॅम झाले होते. असे म्हणतात की माणूस अनुभवातून शिकतो आणि मी दुसऱ्याच्या अनुभवावरून आधीच शहाणं व्हायचे ठरविले होते!

मी दुसऱ्यादिवशी सीमाला फोन केला आणि सीमाला भेटायचे ठरविले. बाहेर हॉटेलमध्ये!

भिंतींना देखील कान असतात असे म्हणतात,तर आम्हाला त्यातल्या त्यात हॉटेलच्या भिंती विश्वसनीय आणि सुरक्षित वाटत होत्या.

आम्ही ठरल्या प्रमाणे एका गार्डन रेस्टॉरंटमध्ये भेटलो जेथे भिंतींचा प्रश्नच नव्हता.

मी: हाय सीमा! कशी आहेस?

सीमा: मजेत गं, तू सांग?

मी: अगं, माझी आई आता माझ्या लग्नाच्या मागे लागली आहे. आणि नाव नोंदविण्यासाठी पुण्याला जायचे असे म्हणत आहे कारण पुण्यात जास्त '**स्कोप आणि चॉईस**' असतो प्रॉस्पेक्टिव्ह मुलांचा असे तिला तिच्या एका मैत्रिणीने सांगितले.. तुला काय वाटते त्याबद्दल?

सीमा: हो, तसं ते बरोबर आहे,तिथे डॉक्टर्स,इंजिनियर्सची आणि सी.ए. मुलांची स्थळे जास्त आहेत. आजकाल त्याच प्रोफाईल्सना डिमांड आहे.

मी: डिमांड? मग त्या प्रोफाईल्सची मुलींकडून अपेक्षा पण स्काय-रॉकेटच असतील. नाही का?

सीमा: हो, मुलांना मुलगी बायको म्हणून परफेक्ट रोल-मॉडेल हवी असते. रोल-मॉडेलच नव्हे तर मॉडेल देखील लागते. चक्क अपेक्षांमध्ये लिहिलेले असते की मुलगी प्रेसेंटेबल हवी.

मी: प्रेसेंटेबल? कुठे प्रेसेंट करायचे आहे?

सीमा: बहुतेक मुलांचे असेच असते. लग्न करताना देखणी,सुंदर आणि जिला समाजापुढे मिरविता येईल अशी बायको हवी असते. पण तुला सांगते... मुलींना देखील शाहरुख आणि सलमान हवे असतात.

(तेवढ्यातच आमचे ऑर्डर केलेले कांदे-पोहे आणि चहा येतात. आम्ही आमच्या बालपणीच्या व्याख्यानुसार चहा-पोह्यांचा मनसोक्त आनंद घ्यायचा ठरविला होता.)

सीमा: Anyway, तुला एक गंमत सांगते! आम्ही एका संस्थेत नाव नोंदविण्यास गेलो होतो आणि तिथे बाहेरच पाटी लावली होती:

"मुलगा आणि नारळ कसा निघेल हे आधीच सांगता येणे अवघड आहे."

मी: काय? हा हा हा....*(मला जोरदार हसू आले...)*

सीमा: हे वाचून मला लग्न करायची आणखी भीती वाटू लागली. हिम्मत करून पहिल्या मजल्यावर गेलो आणि तिथे दुसरी पाटी अशी होती:

"समस्त स्त्रीवर्गाला आवडणारा खाद्यपदार्थ म्हणजे नवऱ्याचे डोके!"

ही पाटी वाचून हसू अगदी आवरेनासे झाले. मग दुसऱ्या मजल्यावर कशी पाटी असेल याची उत्सुकता वाटू लागली.

मी: (हसू फुटताना) आणि मग?

सीमा: आणि शेवटी पाटी अशी होती:

"नवरा याला उलटे वाचल्यास रावन(ण)असते. म्हणून नवऱ्याला उलटे बोलू नये नाहीतर त्यातील रावण जागा होतो."

मी: वाह काय संस्था आहे! प्रामाणिकपणे आपली आधीच मतं सांगितली. थोडक्यात लग्न करण्या आधीच मुला-मुलींना जागरूक आणि सावध केले असेच म्हणावे लागेल. मला एकीकडे हसायला येत होते आणि त्याचवेळी हृदयाचे ठोके देखील वाढत होते.

सीमा: लग्न संस्थेत एक मोठा फॉर्म दिला जातो जो बघून आपल्याला घाबरून जायला होते. आणि फॉर्म वाचल्यावर तर घामच फुटतो. आयुष्यात सर्वात अवघड स्वतःबद्दलचे आणि आपल्या खानदानाचे प्रश्न सोडवायचे असतात.

आणि त्यात तिथे इतर माय -लेक मुलांच्या प्रोफाईल्स बघत असल्यास त्या आपल्याकडे अगदी खालपासून ते वर पर्यंत चोरून नजर फिरवून बघतात जणू "आली ही माझ्या शर्यतीत" ! माझा विश्वास बसत नव्हता की खरंच लग्नाच्या गाठी संस्था बांधतात की परमेश्वर!

मग एखादी प्रोफाईल आवडली की मुलाच्या घरी संपर्क साधायचा असतो. मुलाच्या घरी मुलीची प्रोफाईल **शॉर्टलिस्ट** केली असल्यास ते मुलीच्या घरी कळवितात. आजकाल मुलं आधी हॉटेलात भेटायचे म्हणतात आणि पसंतीचा पहिला राऊंड झाल्यावर मग खरा कांदे-पोहे कार्यक्रम ठरतो.

मी: आणि मग?

सीमा: मग काय? बघता बघता "तो"दिवस उजाडतो! ठरल्या प्रमाणे अमूक तमूक वेळी मुलाची कार घरासमोर येऊन उभी राहते. आमचे बाबा बाहेर जाऊन त्यांचे स्वागत करतात. आणि "या या.... घर सापडायला काही अडचण आली नाही ना?"असे विचारतात.

मी आतल्या खोलीत तयारी करून बसलेली असते.

आमच्या घराचा नक्षा बदलतो. अगदी उश्यांपासून ते पडद्यांपर्यंत! प्रत्येक गोष्ट नवीन ट्रे मधून सर्व्हे केली जाते. आई त्या ट्रे मधून पाणी आणून देते. त्यानंतर मी रंगमंचावर एन्ट्री घेते. सर्वांचे डोळे माझ्याकडे आणि माझे खालच्या जमिनीकडे जी मी इतक्या बारकाईने प्रथमच बघत असते.

दोन्ही परिवार परस्परात ओळख करून घेतात. इकडच्या तिकडच्या ओळखी काढतात. आणि.. त्यात एखादी ओळख सापडली तर त्यांना असा आनंद होतो की जणू लग्नच जमलय! ओळखी इतक्या पटापट काढतात की खरोखरच जाणीव होते "world is a small place."

मुलगा अगदीच देखणा असला तरीही प्रश्न पडतो की हा कांदे-पोहे पर्यंत पोहोचलाच कसा काय? पण हा क्षणच असा असतो. त्यामुळे कुठलेही प्रश्न पडले तरी ते वैधच असतात. मंडळी घरातून गेली की आमची गोलमेज परिषद जमते. पहिले माझे मत विचारले जाते. आणि मुलगा पास अथवा फेल ठरविले जाते.

मी: तुला एखाद्या मुलानी कांदे-पोहे झाल्यावर नकार दिला का?

सीमा: हो, हा भाजी-मार्केट अथवा लग्नाचा बाजार असतो. एखाद दोन वेळी नकार आल्यास आपल्याला अपयशी वाटू शकते. जे होते ते चांगल्यासाठी असे म्हणून स्वतःची समजूत काढायची.

हे सोपं नाही पण लग्नाच्या गाठी वरच ठरलेल्या असतात. "**मूव्ह ऑन**"! म्हणून विसरायचे. त्यामुळे कुठल्याही मुलात मानसिकरित्या गुंतायचे नाही. मानसिकरित्या गुंतले आणि मुलाने नकार दिल्यास मन खूप दुखावले जाऊ शकते आणि आपल्यातच काहीतरी कमी आहे असेच वाटू शकते.

तुला बॉलीवूडच्या भाषेत सांगायचे झाले तर आमिर खानने इश्क सिनेमात नाही का सांगितले अगदी तसेच! "लाईफ मे तीन चीजो कि पीछे कभी भागना नहीं चाहिए: लड़की, बस और ट्रेन। क्योंकि एक जाती है तो दुसरी आती है।" इथे आपल्या केसमध्ये "एक लड़का जाता है तो दुसरा आता है"

मी: आजकाल असे ऐकले आहे की मुलीना सुद्धा मुलगा देखणा, बिग पॅकेज असलेला, स्वतःचे मोठे घर असलेला, शक्यतो कमी फॅमिलीची जबाबदारी असलेला हवा असतो. तुला काय वाटते याबद्दल?

सीमा: ते खरंच आहे. बांधिलकी, जबाबदारी, वचनबद्धता..पूर्वी या गोष्टी लग्नाचा पाया असायच्या. आता हीच मूल्ये व संस्कार लोप पावली आहेत. ब्रेक-अप्सचे प्रमाण वाढले आहेत. त्यामुळे मलासुद्धा टेन्शनच आहे लग्नाचे. नशिबात काय लिहिले आहे ते समजेलच! लग्न म्हणजे जॅकपॉट आहे असे माझे मत झाले आहे.

मी: हममम... तुला कधी वाटले का लव्ह-मॅरेज व्हायला हवे होते?

सीमा: तसे सांगणे अवघड आहे. हं, भाजी-मार्केट मधून निवड होते आहे असे वाटले नसते. पण कांदे-पोहे लग्नात आमच्या घरचे पत्रिकेची मदत घेतात. ज्योतिषांकडून गुण जुळतात का हे बघतात. मुला-मुलीची पार्श्वभूमी तपासून घेतात. त्यात त्यांचे पण समाधान आणि मला पण खात्री वाटते.

मी: बरं, मग यावेळी काय वाटते आहे? तुझे गट-फीलिंग काय म्हणते?

सीमा: अगं, मला जाम टेन्शन असते दर कांदे-पोहे कार्यक्रमानंतर. आणि त्यात यावेळी तर माझ्या पोह्यांची चव देखील फिकीच होती. मुलगा चांगला होता एकंदरीत. पण आता त्याला काय वाटले ते काही सांगता येत नाही. आठवड्याभरात कळवू असे सांगितले आहे त्यांनी.

मी: काही काळजी करू नकोस. मला वाटतंय की नक्की यावेळी हे लग्न जमणार आहे. तुला शुभेच्छा! तेवढ्यात सीमाला घरून कुलकर्णी काकूंचा फोन येतो. "हे लग्न जमले" असं कळवितात. तिचे आनंदाश्रू पाहून मला लगेच समजतेच. आम्ही दोघी आनंदाने घरी येण्यास निघतो.

आम्ही गाडीत बसतो आणि तिला होणाऱ्या अहोंचा फोन येतो.

"मला तुझे फिके झालेले कांदे -पोहे पसंत पडले" हे सांगायला!

आणि सीमाच्या आयुष्यातील नवीन अध्याय चालू होतो.....

-- दिप्ती कुलकर्णी

d for dipti@yahoo.com

